A note on terminology: bilingualism, plurilingualism and plurilingual intercultural competence or are we all plurilingual?

[K pojmosloviu bilinvizmu, plurilingvizmu a viacjazyčnej interkultúrnej kompetencii alebo sme všetci viacjazyční?]

Jana Bírová – Monika Barancová – Zuzana Simková

DOI: 10.18355/XL.2016.09.02.114-127

Anotácia

V príspevku sa zaoberáme terminológiou v oblasti bilingvizmu, viacjazyčnosti. Cieľom štúdie je poukázať na diachronický vývoj slova bilingvizmus a vznik neologizmov plurilingvizmus, multilingvizmus a viacjazyčná interkultúrna kompetencia ako aj vývin významov týchto termínov. Na záver štúdie autori predstavujú sebahodnotiacu škálu vlastnej viacjazyčnej interkultúrnej kompetencie, ktorú predstavila na národnej prednáške J. Bírová a ktorá musí byť ešte vedecky zrevidovaná, aby našla úplné uplatnenie v spoločenskej praxi.

Kľúčové slová: bilingvizmus, plurilingvizmus, multilingvizmus, viacjazyčná interkultúrna kompetencia, sebahodnotiaci škála

Pojem bilingvizmus, dvojjazyčnosť vyvoláva pozornosť lingvistov už od začiatku minulého storočia. Rok 1928 sa tradične označuje ako začiatok výskumov zaoberajúcich sa bilingvizmom. V tomto roku sa konala konferencia v Luxemburgu, kde sa viac menej oficiálne začína výskum tohto nového prúdu. Medzi prvé práce, ktoré sa zaoberajú bilingvizmom patrili diela Jespersena (1922), Pintera a Kellera (1922), Saera (1923), Leopolda (1939) a najväčší rozvoj vo výskume môžeme pozorovať v druhej polovici dvadsiateho storočia.

Termín bilingvizmus J. M. Sanchez Carrion používa ako ekvivalent termínu multilingvizmus alebo mnohojazyčnosť, to znamená, že označuje všeobecný jav, ktorý zahŕňa všetky situácie používania dvoch alebo viacerých jazykov tou istou osobou alebo skupinou (Sanchez Carrion, 1974: 7). Termín bilingvizmus je v odbornej literatúre chápaný odlišne. Za bilingvistu býva rozličnými autormi označovaný každý, kto sa pohybuje na stupnici, ktorej jeden koniec predstavujú jednotlivci, ktorí ovládajú oba jazyky na úrovni monolingvistov a druhý koniec je zastúpený jednotlivcami, ktorí druhý jazyk ovládajú pasívne. L. Bloomfield (1933: 56) za bilingvizmus považuje „schopnosť ovládať dva jazyky na úrovni rodeného hovoriaceho“, čiže inými slovami, schopnosť hovoriť dvomi jazykmi rovnako ako materinským jazykom. Bilingválna osoba však nie je súčtom dvoch monolingvistov. Dva jazyky, ktoré táto osoba ovláda nikdy nie sú na rovnakej úrovni. Jeden jazyk má vždy tendenciu špecializovať sa na isté vybrané oblasti a ďalší zasa na iné. Aj stupeň plynulosti v oboch jazykoch býva rozdielny. Preto by sa podľa tejto definície za bilingvistu nemohol považovať takmer nikto.

U. Weinreich (1979 [1953]: 1) ho definuje ako „alternatívne používanie dvoch alebo viacerých jazykov“. J. MacNamara predostiera úplne inú definíciu. Za bilingválnu osobu považuje takú, ktorá disponuje aspoň minimálnou kompetenciou v inom ako materinskom jazyku v najmenej v jednej zo štyroch základných jazykových zručností, t. j. porozumenie, hovorenie, čítanie a písanie (1967: 56 – 60).

V definíciách iných autorov sa ako dôležitý znak bilingvizmu zdôrazňuje pravidelnosť v používaní dvoch alebo viacerých jazykov. Takto ho definuje napr. F.

Grosjean (1982: 1): „Bilingvizmus je pravidelné používanie dvoch alebo viacerých jazykov.“

J. Štefánik (2000) bilingvizmus definuje ako „schopnosť alternatívneho používania dvoch alebo viacerých jazykov pri komunikácii s ostatnými v závislosti od situácie a prostredia, v ktorom sa táto komunikácia uskutočňuje“. Je to viacerozmerný jav: deskriptívno-lingvistický, psycholingvistický, kognitívno-lingvistický i sociolingvistický.

Všetky tieto definície pohybujúce sa v rozmedzí od aspoň minimálnej schopnosti vyjadrovania sa v inom ako materinskom jazyku až po úplnú znalosť tohto jazyka však predstavujú určité nezrovnalosti. V zhode s tvrdením M. Etxebarria Arostegui (2002: 29-30) ich považujeme za málo účinné, keďže nedostatočne upresňujú, čo sa rozumie pod pojmom „kompetencia rodeného hovoriaceho“ a podobne ani pod pojmom „minimálna jazyková kompetencia v druhom jazyku“. Základný problém týchto definícií je, že sa sústreďia iba na jeden rozmer toho javu, a to poznať jazykové kompetencie hovoriaceho v oboch jazykoch, pričom sa zabúda na ďalšie rozmery toho javu. Súhlasíme s definíciou bilingvizmu ako ju chápu M. Siguan a W. Mackey (1986: 17): „Osoba, ktorá má okrem svojho vlastného jazyka podobné schopnosti v inom jazyku a ktorá je schopná používať jeden alebo druhý jazyk za všetkých okolností s rovnakou účinnosťou.“ Aj keď môžeme konštatovať, že ide o opis ideálnej situácie, keďže v reálnom živote ide o osoby, ktoré sa iba viac alebo menej prispôsobujú tomuto ideálu.

Individuálny bilingvizmus

Pri základnom rozdelení bilingvizmu rozdeľujeme individuálny a spoločenský bilingvizmus. Pojem individuálny bilingvizmus sa vzťahuje na jedinca, ktorý okrem jazyka okolitej spoločnosti používa ešte iný jazyk. A to buď iba on sám alebo ide o bilingválnu rodinu či bilingválnu menšinu (Morgensternova et al., 2011: 29).

Podľa J. Štefanika (2000: 16-17) je individuálny bilingvizmus nevyhnutným dôsledkom spoločenského bilingvizmu a bez neho nemôže existovať. Existencia individuálneho bilingvizmu však ešte nemusí nevyhnutne viesť ku vzniku spoločenského bilingvizmu.

M. Etxebarria Arostegui (2002: 30-32) tvrdí, že medzi základné znaky, ktoré konštituujú základný charakter individuálneho bilingvizmu, patria:

- *autonómia kódov*, čiže nezávislosť a oddelené udržiavanie oboch kódov, aj keď nie vždy je úplná, pretože v určitých momentoch každá bilingválna osoba pri používaní jazyka A vsúva prvky (fonetické, sémantické alebo syntaktické) jazyka B a naopak;
- *alternácia kódov* alebo prechádzanie z jedného kódu do druhého, ktorá zvykne nastať, ak dve osoby, ktoré hovoria jazykom A, ale poznajú aj jazyk B, automaticky prejdú k používaniu jazyka B v momente, ak sa do konverzácie pripojí ďalšia osoba, ktorá pozná len tento jazyk;
- *preklad*, čiže schopnosť vyjadriť tie isté významové obsahy v dvoch jazykových systémoch. Aj keď nemôžeme povedať, že všetky významy vyjadriteľné v jazyku A alebo v jazyku B majú byť spoločné.

V literatúre venovanej bilingvizmu sa okrem základného členenia spomínajú aj iné druhy bilingvizmu. Predstaví sa typológia spracovaná podľa J. Štefanika (2000: 11 – 21), M. Morgensternovej et al. (2011: 28-32) a M. Etxebarria Arostegui (2002: 32-35).

- *Koordinovaný bilingvizmus*, jednotlivec disponuje dvoma funkčne nezávislými jazykovými systémami a *zložený bilingvizmus*, keď má nositeľ pre dve jazykové formy jeden spoločný jazykový obsah, ktorý je splnutím dvoch pôvodných.
- *Vyvážený bilingvizmus*, keď sa obidva jazyky vyvíjajú alebo sú vyvinuté úplne rovnomerne, čo je veľmi vzácny a skôr nedosiahnuteľný ideál a *dominantný bilingvizmus*, keď jeden z jazykov prevláda.
- *Infantný bilingvizmus*, čiže simultánne osvojenie dvoch jazykov hneď od narodenia, *detský bilingvizmus* predpokladá sukcesívne osvojenie dvoch jazykov, t. j. dieťa si po osvojení prvého jazyka osvojí druhý jazyk v škôlke alebo v prvých ročníkoch základnej školy. Pri *adolescentnom bilingvisme* prebieha osvojenie druhého jazyka medzi 10 – 11 až približne 16 – 17 rokom. Neskoršie osvojenie si druhého jazyka prebieha pri *dospelom bilingvisme*.
- *Simultánny bilingvizmus*, keď si deti osvojujú dva jazyky od narodenia a *sukcesívny bilingvizmus*, keď k osvojovaniu druhého jazyka dochádza až po získaní istých jazykových kompetencií v prvom jazyku.
- *Prirodzený bilingvizmus* sa rozvíja v prirodzenom bilingválnom prostredí domova alebo dlhým pobytom v inojazyčnej krajine, *umelý bilingvizmus* sa rozvíja, keď sa jednotlivec učí druhý jazyk formálnou systematickou výučbou, napr. v škole.
- *Produktívny bilingvizmus*, keď jednotlivec nielen rozumie ale aj hovorí, píše a číta obidvoma jazykmi a *receptívny bilingvizmus*, keď je človek schopný rozumieť druhému jazyku buď v jeho písanej alebo zvukovej podobe.
- *Bikultúrny bilingvizmus*, keď sa osoba pozitívnym spôsobom identifikuje s obidvoma kultúrami a *monokultúrny bilingvizmus*, keď sa identifikuje len s jednou kultúrou týchto dvoch jazykov.
- *Aditívny bilingvizmus*, keď sú v okolí, v ktorom bilingválny jednotlivec vyrastá, obidva jazyky spoločnosťou rovnako hodnotené a *subtraktívny bilingvizmus*, keď je sociokultúrny kontext taký, že jeho materinský jazyk je znehodnocovaný.

Subtraktívny bilingvizmus sa v priebehu vzdelávacieho procesu definuje ako protikladná kategória k aditívnemu bilingvizmu. V porovnaní s aditívnym, subtraktívny bilingvizmus poukazuje na situáciu, keď sa žiak učí druhý jazyk na úkor prvého jazyka a to najmä v prípade, že materinským jazykom je menšinový jazyk. V tomto prípade ovládanie prvého jazyka klesá, zatiaľ čo ovládanie ďalšieho jazyka sa zvyšuje.

Posledné dva pojmy boli vytvorené W. E. Lambertom (1983), kanadským výskumníkom, ktorý je nazývaný "otcom" bilingválneho výskumu. Subtraktívny bilingvizmus charakterizuje ako stratu alebo narušenie rodného jazyka a kultúry. V európskom kontexte takáto situácia nastáva, keď menšinový jazyk žiaka je vytlačený spoločensky silnejším a dominantným jazykom ako napríklad angličtinou. (Lambert, 1983: 100). Rodný jazyk a kultúra sú potlačené, zatiaľ čo väčšinový a dominantný jazyk je posilnený. V prípade výskytu subtraktívneho bilingvizmu dané dva jazyky medzi sebou „súťažia“ namiesto vzájomného dopĺňania sa (Liddicoat, 1991). V subtraktívnom dvojazyčnom prostredí je rodný jazyk nahradený druhým jazykom, ktorý spôsobuje interferenciu vedúcu k problémom, s ktorými sa stretávajú už deti v predškolskom veku. Tam, kde rodný jazyk je napríklad jazyk taliansky a objaví sa subtraktívny prístup k rozvoju jazykov, prvý jazyk je nahradený dominantným jazykom a skôr negatívne ako pozitívne efekty sú spozorované v používaní daných dvoch jazykov. Ak sa v procese osvojovania druhého jazyka objaví negatívna

interferencia, môže to mať výrazný vplyv na žiakov materinský jazyk – problémy v procese osvojovania si cudzieho jazyka.

Spoločenský bilingvizmus

V spoločnosti rozšírený bilingvizmus jednotlivcov s ohľadom na zastúpenie a funkciu dvoch jazykov nazýva M. Siguan *spoločenským bilingvizmom*. Uvádza, že „hovoríme o bilingválnej spoločnosti alebo o bilingválnej oblasti, keď sa v tej istej spoločnosti alebo medzi obyvateľmi toho istého územia ako komunikačný prostriedok používajú zvyčajne dva rozdielne jazyky“ (1976: 27). Z tohto vyplýva, že ide hlavne o individuálnych dvojazyčných jednotlivcov a bilingválna spoločnosť je až výsledkom akumulácie týchto jednotlivcov. Podľa autora by bilingvizmus ako spoločenský jav mohol považovať súčet bilingválnych jednotlivcov (ibid.: 28). Treba však poznamenať, že osoby sa nestávajú bilingválnymi sami od seba, ale preto, že potrebujú alebo chcú komunikovať s osobami, ktoré hovoria iným jazykom ako oni, či už v ich bezprostrednom rodinnom okolí alebo v iných oblastiach spoločnosti, v ktorých sa pohybujú (Etxebarria Arostegui, 2002: 43).

R. Appel a P. Muysken vo svojej práci *Language Contact and Bilingualism* (2005: 1-2) vyjadrujú, že ak sa v spoločnosti používajú dva alebo viac jazykov, hovoríme o bilingválnej spoločnosti. V tomto zmysle by takmer všetky spoločnosti mohli byť považované za bilingválne. Jednotlivé spoločnosti sa však odlišujú formou a stupňom, akým sa v nich bilingvizmus prejavuje. Rozlišujú tri základné typy spoločenského bilingvizmu:

V situácii I sú obidva jazyky používané dvomi rozličnými skupinami a každá z týchto skupín je monolingválna. Medzi nimi sa nachádza niekoľko bilingválnych jednotlivcov, ktorí sprostredkovávajú komunikáciu medzi týmito dvoma skupinami. V spoločnosti druhého typu sú všetci jednotlivci bilingválni a v treťom type sa nachádzajú dve skupiny: jedna monolingválna a druhá bilingválna. Monolingválna skupina z tohto tretieho typu tvorí vo veľa prípadoch minoritu, aj keď nie vždy v zmysle počtu, ale skôr zo sociologického hľadiska a zvykne byť utláčanou.

Pojem *diglosia* súvisí s predmetom nášho terminologického výskumu. Termín *diglosia* prvýkrát v anglickej literatúre použil C. A. Fergusson (1959) na vyjadrenie situácie, keď dve variety (tzv. vysoká a nízka) jedného jazyka existujú vedľa seba v rámci jednej komunity. Každá z nich plní inú funkciu pri dorozumívaní a ich prekrývanie alebo miešanie je minimálne (Stefanik, 2000: 11). V slovenskej odbornej literatúre sa tento termín používa na charakteristiku existencie a striedavého používania dialektov a spisovného jazyka, resp. rôznych foriem slovenského jazyka. J. Stefanik (ibid.) vidí základný rozdiel medzi bilingvizmom a diglosiou v tom, že „pri bilingvizme ide o dva rozdielne jazyky a pri diglosii o dve formy jedného jazyka. Výber a použitie jednej z dvoch foriem jazyka je pri diglosii určený jednoznačne funkčným kritériom“. Ayora Esteban (2008) prišla k záveru, že sa nachádzame v diglosnej jazykovej situácii, „keď sa vytvorí nerovnováha v prospech jedného z nich“. Diglosia je tiež podľa niektorých jazykovedcov pokladaná za špecifický typ bilingvizmu.

W. Mackey (1962) definuje bilingvizmus ako schopnosť používať viac ako jeden jazyk, a podľa E. Haugena (1953) bilingvizmus je schopnosť, keď daná osoba je schopná viesť komplexné a zmysluplné rozhovory v inom jazyku. Jednotliví lingvisti a výskumní pracovníci majú iný názor na bilingvizmus a jeho definíciu a diferenciaciu. Ak chceme analyzovať termín „bilingválny“ do detailov, musíme sa spýtať a pokúsiť sa nájsť odpovede na nasledujúce otázky:

1. Je bilingvizmus meraný podľa toho, ako plynule ľudia komunikujú v dvoch jazykoch ?
2. Sú bilingválni jedinci iba tí, ktorí majú rovnakú komunikačnú schopnosť v oboch jazykoch ?
3. Je osoba, ktorá nehovorí druhým jazykom plynule, ale pravidelne používa daný jazyk, bilingválna?
4. Je bilingválna osoba, taká, ktorá chápe druhý jazyk perfektne, ale nie je schopná komunikácie? Môže byť daná osoba považovaná za bilingválnu, ak vie používať dané jazyky, ale nemá rozvinutú kompetenciu písania?
5. Je bilingvizmus iba termín, ktorým samých seba ľudia označujú? Je osoba bilingválna, napriek tomu, že ovláda cudzie jazyky, ale má zábrany používať dané jazyky v komunikácii?
6. Môže sa z bilingválnej osoby stať monolingválna osoba v prípade zabudnutia druhého jazyka (Baker – Prys, 1998)?

Plurilingvizmus a multilingvizmus

Keďže viacerí autori ako napríklad V. Janíková (2015) definujú rozličné rozdiely medzi týmito dvoma termínmi, autori zaoberajúci sa bilingvizmom a plurilingvizmom, píšuci pre Radu Európy, rozhodli vo svojich publikáciách o štandardizácii termínov. Termín *plurilingvizmus* (aj plurilingvalizmus alebo viacjazyčnosť) je definovaný ako používanie viacerých jazykov jednotlivcom. Ide o osobnostnú črtu, ktorá sa prejavuje v akcii komunikačnej situácie. Plurilingvizmus je potrebné chápať ako stav resp. výsledok procesu osvojovania si/ učenia sa jazykov (Bernaus et al., 2007). Je chápaný v kontexte plurikulturalizmu. Jazyk je nielen významným aspektom kultúry, ale aj prostriedkom ku kultúrnym prejavom. Rozlišovať je možné plurilingvizmus od multilingvizmu (viacjazyčnosť od mnohojazyčnosti), primárny plurilingvizmus od sekundárneho plurilingvizmu, simultánny od sukcesívneho. Multilingvizmus sa líši od plurilingvizmu – predstavuje znalosť viacerých jazykov resp. koexistenciu rôznych jazykov v danej spoločnosti (SERR, 2006). Je používaný na opis celkovej situácie (región, štát, obec) jazykového kontaktu. Opisuje kontexty, v ktorých sú jazyky v kontakte. Referuje výlučne k skupine, k skupinám, ktoré hovoria viacerými jazykmi (Trujillo, 2005).

Viacjazyčná interkultúrna kompetencia

Okrem opisu a definícií stavov plurilingvizmu a multilingvizmu sa vo frankofónnej Európe, ale aj anglicky hovoriacimi definoval v poslednom období termín, ktorý sa taktiež vzťahuje k stavu jednotlivca v oblasti budovania jazykového a kultúrneho povedomia. Tento stav dostal po viacerých vedeckých analýzach (predtým predefinovaná ako plurilingválna plurikultúrna kompetencia, viacjazyčná interkultúrna kompetencia, pluralistická kompetencia) pomenovanie *viacjazyčná interkultúrna kompetencia*.

Pod termínom viacjazyčná interkultúrna kompetencia sa rozumie schopnosť používať jazyk pre účely komunikácie a schopnosť zúčastniť sa interkultúrnej interakcie, kde osoba je chápaná ako spoločenský aktér, ktorý má vedomosti z niekoľkých jazykov na rôznych stupňoch a skúsenosti s viacerými kultúrami (SERR, 2006). Rozlišuje sa, nakoľko jednotlivec jazyky ovláda a nakoľko ich používa. Každá rečová schopnosť môže byť u jednotlivca rozvinutá v inej miere. Jeden jazyk má tendenciu byť silnejší a býva nazývaný dominantným jazykom. Viacjazyčná interkultúrna kompetencia (Candelier et al., 2011: 13) je závislá od situácie, do ktorej sú vsadené komplexné socializačné úlohy. Vyžaduje od účastníkov komunikácie do istej miery aj nadobudnutie adaptačnej kompetencie, ktorá mobilizuje interné zdroje

týkajúce sa schopností (savoir-faire), všeobecných, ale najmä nadobudnutých jazykových vedomostí (savoirs), existenciálnej kompetencie – osobnostných postojov (savoir-être) s externými prostriedkami (napríklad slovníky a iné prostriedky, stratégie). Viacjazyčná interkultúrna kompetencia je dynamická, evolutívna. Konfigurácia kompetencie sa vyvíja podľa situačnej a komunikačnej trajektórie komunikanta – obohacuje sa o nové komponenty, alebo ich dopĺňa, či transformuje, respektíve niektorými inými komponentmi mrhá. Profil jazykových schopností sa môže líšiť z jedného jazyka do iného (napr. vynikajúce znalosti v ústnej komunikácii v dvoch jazykoch, ale dobré písanie v jednom, ovládanie tretieho jazyka iba v porozumení). Multikultúrny profil môže mať inú konfiguráciu ako viacjazyčný profil (napr. dobrá znalosť určitého kultúrneho spoločenstva, ktorého jazyk jednotlivec do hĺbky nepozná alebo len málo poznatkov o kultúrnej komunite, ktorej jazyk ovláda výborne). Kvôli tejto nerovnováhe sa viacjazyčná interkultúrna kompetencia tiež vyznačuje tým, že v komunikácii sa stratégie používané na dosiahnutie rozličných cieľov v spoločnosti môžu líšiť. Napríklad postoje, v ktorých bude používateľ jazyka vedieť zdôrazňovať otvorenosť, prívetivosť a ochotu (a to cez gestá, mimiku, proxemiku), môžu v jazyku, ktorý neovláda dostatočne, kompenzovať tento relatívny nedostatok, zatiaľ čo v jazyku, ktorý lepšie ovláda, môže ten istý jednotlivec v komunikácii pôsobiť vzdialenejšie alebo rezervovane (SERR, 2006). Táto pluralitná kompetencia (Coste, Moore, Zarate, 2009) slúži na vybudovanie jazykovo-kultúrnej identity, preto nejde o jednoduché pridanie viacerých kompetencií, ale o umožnenie kombinovať a striedať jazykové kódy. Ide o existenciu jednej pluralitnej (kompozitnej a heterogénnej kompetencie), ktorá zahŕňa jednotlivé alebo čiastočné subkompetencie, ale ktorá je len jedna a ktorá predstavuje repertoár disponibilný pre používateľa jazykov. Táto revidovaná definícia tak väčšiu časť jednotlivcov, ktorí sa doposiaľ definovali ako dvojazyční, pretvára na jednotlivcov viacjazyčných. K definovaniu vlastného stavu plurilingvizmu vytvorila J. Bírová (2016) prvotnú nerevidovanú sebahodnotiacu škálu, ktorá bola predstavená na národnej konferencii o jazykovom vzdelávaní pod záštitou ministra školstva, vedy, výskumu a športu a zároveň iniciatívy Európskej komisie v jazykovom vzdelávaní s názvom Európska značka pre jazyky 2015. Sebahodnotiaca škála sa má použiť skupine jednotlivcov, ktorí si zhodnotia svoje vedomosti a postoje a ktorí sa po sebahodnotení navzájom skonfrontujú prostredníctvom výšky skóre a grafov, ktoré si v skupinke zakreslia do pomocného materiálu.

Viacjazyčný profil		Body max.	Ex.	Moje skóre
1	Každý deň sa zúčastňujem rozličných komunikačných situácií s ľuďmi v mojom okolí, som komunikatívna osoba.	6	4	
2	Moja individuálna jazyková skúsenosť v kultúrnom kontexte sa rozširuje od jazyka, ktorý používam v rodine smerom k jazyku spoločnosti a následne k jazykom iných národov. Viem, že táto viacjazyčná interkultúrna kompetencia buduje moju celkovú komunikatívnu kompetenciu.	2	2	

3	Ovládam a používam materinský jazyk – za každú rečovú činnosť si pridelíte podľa vlastného uváženia a frekvencie prislúchajúci počet bodov od 0,25 až po 2 body za činnosť; spolu maximálne 18 bodov (počúvanie s porozumením (2), čítanie s porozumením (2), audiovizuálna recepcia (2), súvislé rozprávanie (2), ústne dialógy (2), písanie (2), písomná interakcia (2), preklad, tlmočenie, rozličné textotvorné operácie (4))	18	15	
	Ovládam a používam jazyk z jazykovej vetvy materinského jazyka jazyk – za každú rečovú činnosť si pridelíte podľa vlastného uváženia a frekvencie prislúchajúci počet bodov od 0,25 až po 2 body za činnosť; spolu maximálne 18 bodov (počúvanie s porozumením, čítanie s porozumením, audiovizuálna recepcia, súvislé rozprávanie, ústne dialógy, písanie, písomná interakcia, preklad, tlmočenie, rozličné textotvorné operácie)	18	ČJ 8,5	
	Ovládam a používam jazyk z jazykovej vetvy materinského jazyka jazyk – za každú rečovú činnosť si pridelíte podľa vlastného uváženia a frekvencie prislúchajúci počet bodov od 0,25 až po 2 body za činnosť; spolu maximálne 18 bodov (počúvanie s porozumením, čítanie s porozumením, audiovizuálna recepcia, súvislé rozprávanie, ústne dialógy, písanie, písomná interakcia, preklad, tlmočenie, rozličné textotvorné operácie)	18	CHJ 4	

	Ovládam a používam jazyk určitej menšiny jazyk – za každú rečovú činnosť si pridelíte podľa vlastného uváženia a frekvencie prislúchajúci počet bodov od 0,25 až po 2 body za činnosť; spolu maximálne 18 bodov (počúvanie s porozumením, čítanie s porozumením, audiovizuálna recepcia, súvislé rozprávanie, ústne dialógy, písanie, písomná interakcia, preklad, tlmočenie, rozličné textotvorné operácie)	18	0	
	Ovládam a používam cudzí - jazyk – za každú rečovú činnosť si pridelíte podľa vlastného uváženia a frekvencie prislúchajúci počet bodov od 0,25 až po 2 body za činnosť; spolu maximálne 18 bodov (počúvanie s porozumením, čítanie s porozumením, audiovizuálna recepcia, súvislé	18	FJ 15	

	rozprávanie, ústne dialógy, písanie, písomná interakcia, preklad, tlmočenie, rozličné textotvorné operácie)			
	Ovládam a používam cudzí - jazyk – za každú rečovú činnosť si pridelíte podľa vlastného uváženia a frekvencie prislúchajúci počet bodov od 0,25 až po 2 body za činnosť; spolu maximálne 18 bodov (počúvanie s porozumením, čítanie s porozumením, audiovizuálna recepcia, súvislé rozprávanie, ústne dialógy, písanie, písomná interakcia, preklad, tlmočenie, rozličné textotvorné operácie)	18	AJ 12	
	Atd' ...	18	TJ 3	
4	Ak si mám percentuálne prepočítať používanie jazykov týždenne, tak materinský jazyk používam, ďalšie jazyky = spolu 100%.			
5	Percentuálne rozvrstvenie používania jazykov, ktoré ovládam, závisí od situácií, v ktorých socializujem. Materinský jazyk používam v situáciách jazyk používam v situáciách jazyk používam v situáciách jazyk používam v situáciách jazyk používam v situáciách			
6	Rozumiem tomu, že jazyky, ktoré som vymenovala, neovládam na rovnakej úrovni.	2	2	
	Rozumiem tomu, že používam resp. aktivujem také rečové činnosti, ktoré potrebujem pre daný (vždy iný) účel.	2	1	
7	Viem, že, akonáhle začnem aktívnejšie využívať slabší jazyk, zlepším sa iste v niektorej z rečových schopností.	2	1	
8	V jazykoch, ktoré ovládam, ľahko rozpoznám jazykový štýl. (Za každý jazyk pridelíte maximálne 1 bod.)		1	
9	Niekedy sa mi stáva, že sa dostanem do situácie, v ktorej neviem zareagovať, neviem komunikovať, vtedy mobilizujem zdroje a kompenzačné stratégie Myslím, že moja adaptačná kompetencia v takýchto situáciách je vysoká (6-5 bodov) /	6	4	

	priemerná (4-3 body) / nízka (2-1) / žiadna (0) / neviem (N).			
10	Ak to mnohojazyčná situácia vyžaduje, v komunikácii viem ľahko prepínať jazykové kódy.	5	1	
11	<i>Iné</i>			
12	<i>Iné</i>			
			73,5	
Spolu viacjazyčný profil				
Plurikultúrny profil		Body Max.	Ex.	Moje skóre
1	Poznám svoju dominantnú kultúru, svoje subkultúry, alternatívne kultúry, kontrakultúru.	3	2,5	
2	Snažím sa byť prínosom pre spoločnosť a kultúry, v ktorých žijem.	2	2	
3	Poznám kultúrne spoločenstvo svojho materského jazyka	3	3	
	Poznám kultúrne spoločenstvo jazyka (Resp. Mám seriózne poznatky o kultúrnej komunite, ktorej jazyk ovládam.)	3	ČJ 1,5	
	Poznám kultúrne spoločenstvo jazyka (Resp. Mám seriózne poznatky o kultúrnej komunite, ktorej jazyk ovládam.)	3	CHJ 0,5	
	Poznám kultúrne spoločenstvo menšiny jazyka (Resp. Mám seriózne poznatky o kultúrnej komunite, ktorej jazyk ovládam.)	3	Róm.J 2	
	Poznám kultúrne spoločenstvo menšiny jazyka (Resp. Mám seriózne poznatky o kultúrnej komunite, ktorej jazyk ovládam.)	3	Maď.J 1,5	
	Poznám kultúrne spoločenstvo jazyka (Resp. Mám seriózne poznatky o kultúrnej komunite, ktorej jazyk ovládam.)	3	FJ 2,5	
	Poznám kultúrne spoločenstvo jazyka (Resp. Mám seriózne poznatky o kultúrnej komunite, ktorej jazyk ovládam.)	3	AJ 1,5	
	Poznám kultúrne spoločenstvo jazyka (Resp. Mám seriózne poznatky o kultúrnej komunite, ktorej jazyk ovládam.)	3	TJ 1	

	Atd' ...			
4	Ľudí okolo seba rešpektujem takých, akí sú.	3	2	
5	Ľudí neposudzujem podľa zovňajšku, neposudzujem ani situácie bez kontextu.	3	2	
6	Nediskriminujem ženy, mužov, slabších, bielych, čiernych, deti, dospelých, heterosexuálov, homosexuálov, kresťanov, židov, moslimov, podriadených. Neprechovávam rasistické myšlienky. Neprechovávam extrémistické, etnocentrické predstavy o živote a ľuďoch.	3	2,5	
7	Viem, aký/ á som, mám svoj svetonázor, ale rešpektujem iných okolo seba a ich svetonázor.	3	3	
8	Komunikačné a osobné problémy riešim d'alšou, efektívnou, komunikáciou alebo činom.	6	3	
9	Konflikty riešim asertívne s vedomím, že každý konflikt alebo spor je možné vyriešiť. Kritický interkultúrny moment (kultúrny šok) riešim so snahou pochopiť príčinu konania iného.	10	4	
10	Vnímam svoje hodnoty, ale rešpektujem hodnoty iných. Tolerujem iných a ich inakosť.	3	2,5	
11	Niekedy som ovplyvnený/ á hodnotami iných, ktoré na mňa vplývajú pozitívne alebo negatívne. Svoje hodnoty si chránim alebo prispôbujem, podľa toho, ako ich vyhodnotím.	3	2,5	
12	Viem náležite a vhodne vyjadriť svoj záporný postoj v situácii, s ktorou nesúhlasím, alebo ktorá ma obmedzuje, či mámi moje hodnoty a presvedčenia.	3	1	
13	Akonáhle si vytvorím predstavu voči niekomu, niečomu, nejakej situácii bez oboznámenia sa o realite danej predstavy, predstava nevyústi v predsudok.	3	3	
14	Viem kontrolovať svoje predsudky. Predsudky nevyústia k stereotypným predstavám o ľuďoch, národoch, veciach a situáciách.	3	3	
15	Na ľudí vo svojom okolí sa snažím byť milý/ á. Používam milé slová, zdvorilostné slová a politicky korektný jazyk.	3	3	
16	Počas interkultúrnej komunikácie dávam priestor na vyjadrenie názorov spolukomunikantovi.	3	3	
17	Počas komunikácie s iným interkultúrne bohatým človekom sa snažím udržať kontakt a ukončiť komunikačnú situáciu s úspechom pre obidve komunikujúce strany.	3	3	
18	Iné

Zdroj: Bírová (2016)

Bibliographic References

- APPEL, R. – MUYSKEN, P. 2005. Language Contact and Bilingualism. Amsterdam : Amsterdam University Press.
- AYORA ESTEBAN, M. C. 2008. La situación sociolingüística en Ceuta: Un caso de lenguas en contacto. In Revista electronica de estudios filológicos, N. 16.
- BAKER, C. – PRYS, J. 1998. Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education. Multilingual Matters. 758 p. ISBN 13: 978-1853593628.
- BERESOVA, J. 2013. Communicative Language Teaching: The Challenges of Its Implementation in Slovakia and a possible way forward. In International Scientific Publications: Language, Individual & Society, Volume 7, Part 1. pp. 170–180, ISSN 1313-2547.
- BERNAUS, M. – ANDRADE, A.-I. – KERVRAN, M. – MURKOWSKA, A. – TRUJILLO SAEZ, F. 2007. Plurilingual and Pluricultural Awareness in Language Teacher Education. A training kit. Council of Europe. ISBN 978-92-871-6230-4.
- BIALYSTOK, E. – CRAIK, F.I.M. – RYAN, J. 2006. Executive control in a modified antisaccade task: Effects of aging and bilingualism. In Journal of Experimental Psychology: Learning Memory and Cognition, 32 (6), pp. 1341-1354. ISSN 0278-7393. doi: 10.1037/0278-7393.32.6.1341
- BIROVA, J. 2016. Pracovné hárky k hlavnej prednáške „Rozvoj plurilingvizmu na základných a stredných školách (Viacjazyčná interkultúrna kompetencia)” programu iniciatívy Európskej komisie v jazykovom vzdelávaní s názvom „Európska značka pre jazyky 2015“ organizovanej pod záštitou ministra školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky 6. apríla 2016 v hoteli Mercure Bratislava. Bratislava: SAAIC – Národná agentúra Programu Erasmus+ pre vzdelávanie a odbornú prípravu.
- BIROVA, J. – ELIASOVA. 2014. Plurilingual and Pluricultural Competence and Foreign Language Teaching at Primary and Secondary Schools in Slovakia. In XLinguae. Vol. 7, no. 1, pp. 75-82. ISSN 1337-8384.

- BIROVA, J. 2013. About theoretical definitions of pluralistic and Pluricultural approaches. In *XLinguae*. Vol. 6, no. 2, pp. 91-103. ISSN 1337-8384.
- BLOOMFIELD, L. 1933. *Language*. New York: Henry Holt and Company.
- BYRAM, M. – MORGAN, C. et al. 1994. *Teaching and Learning Language and Culture*. Clevedon, Philadelphia: Multilingual Matters.
- BYRAM, M. 1997. *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon, Philadelphia: Multilingual Matters.
- CANDELIER, M. et al. 2011. Le CARAP, Un cadre de référence pour les approches plurielles des langues et des cultures. Graz: CELV, Conseil de l'Europe. Available online: <http://carap.ecml.at>.
- COSTE, D. – MOORE, D. – ZARATE, G. 2009. *Compétence plurilingue et pluriculturelle*. Strasbourg: Division des Politiques linguistiques.
- CUKAN, J. – KORINA, N. – LENOVSKY, L. 2014. Culture - Language - Identity (problem of relations). In *XLinguae European Scientific Language Journal*. ISSN 1337-8384, 2014, Vol. 7, N. 4, pp. 21-32.
- ETXEBARRIA AROSTEGUI, M. 2002. *La diversidad de las lenguas en España*. Madrid: Espasa.
- FERGUSON, CH. 1959. Diglossia. In *Word*, N. 15, 1959, pp. 325-340.
- GROMA, M. – TARCSIOVA, D. 1994. Vytvaranie podmienok pre uplatnenie bilingvalneho pristupu u nepocujucich Lit. 2 zazn. In: *Efeta - otvor sa*. Vol. 4, n. 3, pp. 8-9.
- GROSJEAN, F. 2015. Bicultural bilinguals. In *International Journal of Bilingualism*, 19 (5), pp. 572-586. ISSN 1367-0069. doi: 10.1177/1367006914526297
- GROSJEAN, F. 1982. *Life with two languages: an introduction to bilingualism*. Cambridge: Harvard University Press.
- HAUGEN, E. 1956. *Bilingualism in the Americas: A Bibliography and Research Guide*. U. of Alabama Press.
- MACKEY, W. 1962. "The description of bilingualism" in L. Wei. ED. *Bilingualism Reader*. UK: Routledge.
- MACNAMARA, J. 1967. The bilingual's linguistic performance: A psychological overview. In *Journal of Social Issues*, 1967, Vol. 3, N. 2, pp. 58-77.
- MORGENSTERNOVA, M. et al. 2011. *Bilingvismus a interkulturni komunikace*. Prague: Wolters Kluwer Czech Republic, a. s.
- JANIKOVA, V. 2015. Learning Multiple Foreign Languages in Research: the Example of German (L3) after English (L2). In *XLinguae*, vol. 8 N. 2, April 2015. pp. 54-71. ISSN 1337-8384.
- JESPERSEN, O. 1922. *Language*. London : George Allen and Unwin, 1922.
- LAMBERT, W. E. 1983. Deciding on languages of instruction: psychological and social considerations. In Husen, T. & Oppen, S. (eds.). *Multicultural and Multilingual Education in Immigrant Countries*. Oxford: Pergamon Press.
- LANCARIC, D. 2009. Krizene slova v anglictine. In *Lingvistika a lingvodidaktika na školach filologickeho zamerania 2*. Bratislava: Z-F LINGUA. pp. 57-60. ISBN 978-80-89328-28-4.
- LEOPOLD, W. F. 1939. *Speech Development of a Bilingual Child*. Evanston: Northwestern University Press, 1939.
- LIDDICOAT, A. 1991. Bilingualism: an introduction. In Liddicoat, A. (ed.). *Bilingualism and Bilingual Education*. Melbourne: National Languages Institute of Australia.
- LOJOVA, G. et al. 2015. *Deklarativne a proceduralne vedomosti vo vyučbe anglického jazyka*. Bratislava: Comenius University.
- LUPU, C. 2013. *Linguistica Romanica*. Bucuresti: Editura Universitatii din Bucuresti, 84 p.

- MALOVECKY, M. 2008. Analýza prirodzeného jazyka a automatizácia. Bratislava: Univerzita Komenského. In *Philologia* 18. pp. 49-54
- POKRIVČAKOVÁ, S. 2013. Bilingual Education in Slovakia: A Case Study. In *Journal of Arts and Humanities*, 2013, Vol. 7, no. 5 2013, pp. 10-19. ISSN 2167-9045.
- PEREZ, E. 2015. Translation and Subtitling of Documentary Films in Teaching Foreign Languages and Intercultural Communication. In *XLinguae European Scientific Language Journal*. ISSN 1337-8384, 2015, Vol. 8, N. 1 January, pp. 28-35.
- PINTER, R. – KELLER, R. 1922. Intelligence tests for foreign children. In *Journal of Educational Psychology*, č. 13, pp. 1-23.
- PRIOR, A. – MACWHINNEY, B. 2010. A bilingual advantage in task switching. In *Bilingualism*, 13 (2), pp. 253-262. ISSN 1366-7289. doi: 10.1017/S1366728909990526
- REID, E. 2014. Status of Intercultural Education in English Language Learning and in Foreign Language Teacher Training [Miesto interkultúrneho vzdelávania vo vyučovaní anglického jazyka a v príprave učiteľov cudzích jazykov]. In *XLinguae*, vol. 7 N. 4, October 2014, pp. 43-54. ISSN 1337-8384.
- SAER, D. 1923. The Effect of Bilingualism on Intelligence. In *British Journal of Psychology*, č. 14. pp. 25 - 38.
- SANCHEZ CARRION, J. M. 1974. Bilingüismo, diglosia, contacto de lenguas. Hacia una delimitación de conceptos. In *ASJU*, 1974, pp. 3-79.
- SERR. 2006. Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky. Bratislava: SPU. ISBN 80-855756-93-5.
- SHULLEY, L.J. – SHAKE, M.C. 2016. Investigating the relationship between bilingualism, cognitive control, and mind wandering. In *Journal of Cognitive Psychology*. Vol. 28, Issue 3, 2 April 2016, pp. 257-274.
- SIGUAN, M. – MACKEY, W. F. 1986. Educación y bilingüismo. Madrid: Santillana.
- SIGUAN, M. 1976. Bilingüismo y Sociología. In *R.E.L.*, pp. 27-88.
- SINGH, L. – QUAM, C. 2016. Can bilingual children turn one language off? Evidence from perceptual switching. In *Journal of Experimental Child Psychology*. Volume 147, July 01, 2016, pp. 111-125. ISSN 0022-0965.
- SINGER, R. M. 1987. Intercultural Communication: A Perceptual Approach. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, Inc.
- STEFANIK, J. 2000. Bilingvismus na pozadí dvoch morfológicky odlišných typov jazykov. Intencný bilingvismus u detí. Bratislava: Comenius University.
- TRUJILLO, S.F. 2005. En torno a la interculturalidad: Reflexiones sobre cultura y comunicación para la didáctica de la lengua. In: *Porta Linguarum* 4. pp. 23-39.
- VAJICKOVÁ, M. 2015. Theoretische Grundlagen stilistischer Textanalyse. Nümbrecht: Kirsch-Verlag.
- VANCOVA, A. 2013. New perspectives of Special Education: Transfer of Knowledge in Neurosciences to Development and Innovation in Rehabilitationen, Corrective and Therapeutic Methods Based on Interdisciplinary Intervention with a Focus on Children with CNS Damage. In *New perspectives in special education*. Havlíckuv Brod: Tobias. pp. 52-88. ISBN 978-80-7311-141-0.
- VANCOVA, A. 2010. Analýza požiadaviek respondentov z bežných základných a stredných škôl na obsah vzdelávacích aktivít v oblasti detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. In *Celozivotné vzdelávanie pedagógov v oblasti žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami*. Bratislava: Iris, pp. 125-167. ISBN 978-80-89238-44-6.
- WEINREICH, U. 1953, 1979. Languages in contact: Findings and Problems. The Hague: Mouton Publishers.
- WEINREICH, U. 1953b. Languages in Contact, Findings and Problems. The Hauge: Mouton. ISBN 13: 978-9027926890.

Words: 4 691

Characters: 35 264 (19, 6 standard pages)

The study is the partial result of the project VEGA 1/0106/15 2015-2017 "Teoretické skúmanie a empirické overenie konceptu interkultúrnej komunikatívnej kompetencie ako súčasti aktuálnej koncepcie výučby cieľových jazykov v súčinnosti so Spoločným európskym referenčným rámcom pre jazyky: učenie, vyučovanie, hodnotenie".

doc. Mgr. Jana Bírová, PhD.

Mgr. Monika Barancová

Comenius University in Bratislava

Faculty of Education

Department of romance languages and literatures

Račianska 59

81334 Bratislava

Slovakia

birova@fedu.uniba.sk

strokova1@fedu.uniba.sk

Mgr. Zuzana Šimková

Constantine the Philosopher University in Nitra

Faculty of Education

Department of Language Pedagogy and Intercultural Studies

Dražovská 2

949 01 Nitra

Slovakia

zuzana.simkova@ukf.sk